

Az irodalomtudomány alapjai

Anglisztika alapszak
Germanisztika alapszak

Témakörök

- az 'irodalom' meghatározása(i),
- az irodalomtudomány és feladatköre, irodalomtudományi diszciplínák, irodalomtudományi megközelítésmódok, „iskolák”;
- irodalomtudomány és nyelvtudomány kapcsolata;
- kultúra és irodalom, nyelv és irodalom;
- szöveg és irodalmi szöveg;
- irodalmi szövegek struktúrája;
- irodalmi szövegek szintaktikai, szemantikai, pragmatikai aspektusai és elemzésük;
- az irodalmi szöveg külső és belső viszonyrendszere (a kultúra és az irodalmi diszkurzus; intertextualitás);
- az irodalmi kommunikáció;
- az irodalmi műnemek és műfajok problematikája; szövegfajta és műfaj; a műfajok megkülönböztetésének és meghatározásának kérdései és lehetőségei;
- lírai, narratív és drámai szövegek

Tananyag a felkészüléshez

Irodalom, irodalomtudomány, irodalmi szövegelemzés

Digitális tananyag a modern filológiai képzési ág
„Az irodalomtudomány alapjai”
tantárgyának oktatásához

<http://germanistik.elte.hu/irodbev>

Irodalom*tudomány*

Általános kérdés: mi a 'tudomány'?

Problémaforrások:

konkurens elméletek

folyamatszerűség / lezártság

történeti változékonyság

a módszer kérdése

indukció vs. dedukció

a tudományos elméletalkotás általános elvei

ellentmondásmentesség

teljesség

egyszerűség

(gyakorlati) alkalmazhatóság

leírás és magyarázat

verifikáció és falszifikáció

Irodalomtudomány

Az 'irodalom' fogalmának viszonylagossága

a) történeti viszonylagosság

etimológia: 'litterae' – 'ta grammata' / írás, betűk sora

Arisztotelész: megalkotottság szabályai alapján (nem mai irodalom-fogalom)

Cicero, Quintilianus: 'írás'; 'írás művészete', 'nyelvtan'

középkor: grammatika (nyelvi fordulatok begyakorlása)

12. sz. ófrancia: 'írás' – 14. sz. +'műveltség' is

17. sz. Franciaország: „le corps des gens de lettres”

18. sz.-tól: mai jelentés kialakulása (esztétikai elméletalkotás, írói praxis, irodalmi recepció átalakulásai)

Irodalomtudomány

Az 'irodalom' fogalmának viszonylagossága

b) szinkrón viszonylagosság

- tág értelmezés: minden írott alkotás, szöveg – civilizációtörténet
- szűkebb értelmezés: olyan szövegek, amelyek a nyelvet sajátos módon „használgják” – körülhatárolás kritériumai (módszertani és történeti aspektusok)
- korlátozó értelmezés: csak „nagy”, esztétikailag és/vagy etikailag „értékes” művek – értékítélet kérdései

Az irodalomtudomány tudományágai

- 1) irodalomelmélet: az irodalmi szövegek és az irodalom rendszere jellemzőinek feltárása, leírása és magyarázata
  - „előfutárai” és rokon területek: esztétika, poétika, retorika, stilisztika
- 2) irodalomtörténet: kronológiai áttekintés irodalmi, műfaji stb. változási folyamatokról (periodizációs kérdések), a nemzeti irodalmakon belüli és azokon átnyúló folyamatokról, hatásokról, recepcióról (összehasonlító irodalomtudomány, nemzeti irodalmak)
- 3) irodalomkritika: irodalmi művek, szerzők, életművek, az irodalomrendszer jelenségeinek értékelése

kölcsönös meghatározottságaik

Az irodalomtudomány tudományágai

Az irodalomtudomány társtudományai:

nyelvtudomány

etnográfia, folklórtudomány

történelem

kultúr-/művelődéstörténet

művészettörténet

médiaelmélet, filmelmélet

narratológia stb.

interdiszciplinaritás

Az irodalomtudomány tudományágai

Más szempontú klasszifikáció:

- a) történeti irodalomtudomány: a történeti aspektus dominál
irodalomtörténet, szövegkritika, összehasonlító irodalomtudomány
- b) elméleti irodalomtudomány: az elméleti aspektus dominál
poétika, stilisztika, műfajelmélet problémakörei
- c) meta-irodalomtudomány: tárgya az irodalomtudomány
módszertana, modelljei stb.

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

- (irodalmi) szöveg: elemzés és interpretáció
- 2 alapvető megközelítésmód:
  - a) középpontban az irodalmi szöveg
hermeneutika,
strukturalizmus,
posztstrukturalizmus
  - b) szövegen kívüli aspektusok a középpontban:
pozitivizmus,
szellemtörténet,
társadalomtörténeti irányultságú irodalomtudomány,
pszichoanalitikus irodalomtudomány

Goethe: A villikirály

Ki nyargal a szélben, az éjen át?
Egy apa az, ő viszi kisfiát.
Karjába szorítja gyermekét,
átadja teste melegét.

- Fiam, mért bújsz az ölembe, ki bánt?
- Apám, nem látod a villikirályt?
Koronája fehérlik, uszálya suhan.
- A köd gomolyog, csak a köd, fiam.

„Jöjj hát velem, édes gyermekem!
Játszhatsz gyönyörűen énvelem,
mutatok majd tarka virágokat,
anyám arany ruhákat ad.”

- Apám, jaj, apám, mondd, hallod-e már,
mit ígér suttogva a villikirály?
- Fiam, csak csitt, ne mozogj, ne beszélj:
a száraz avart zizzenti a szél.

„Most, szép fiu, jó fiu, jössz-e velem?
A lányaim ápolnak majd szeliden.
Már járják az éjben táncaikat,
S álomba táncolnak, dúdolnak.”

- Apám, jaj, apám, nézd, ők azok,
a villi-királykisasszonyok!
- Látom, fiam, ott fehérlenek
a sűrű sötétben a vén füzek.

„Szeretlek, a szépséged ingerel:
eljössz, vagy erővel viszlek el.”
- Apám, most bántott, jaj, de fáj!
Meggfog, nem ereszt a villikirály!

Borzongva az apa üget tovább,
karolja nyöszörgő kisfiát,
a ház kapuján bajjal bedobog:
karjában a gyermek már halott.

(ford. Vas István)

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

Más típusú osztályozások:

irodalomtudományi „módszerek” :

pozitivista módszer

fenomenológiai módszer

egzisztencialista módszer

morfológiai módszer

szociológiai módszer

statisztikai módszerek

- ezek a „módszerek”: általános, filozófiai jellegű gondolati modellek nem (csak) az irodalom a kiindulópontjuk

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

„szövegelemzési eljárások” :

„szövegimmanens” elemzés

formalizmus és strukturalizmus

dekonstrukció

dialogicitás, intertextualitás, „emlékezet”

társadalomtörténeti megközelítések

diskurzusanalízis, diskurzustörténet

pszichológiai megközelítések

feminista megközelítések – Gender Studies

hatástörténet

nem hagyományos pozíciók, inkább a nyelviségből/irodalmisságból
kiinduló elemzési eljárások,

„módszertani pluralizmus”

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

Irodalomtudományi módszertani megközelítések sematikus ábrázolása

nyelv (4)

történeti (6)

történeti (9)

pszichológiai (7)   **szerző** (2)–**szöveg** (1)–**olvasó** (3)   pszichológiai (10)

szociológiai (8)

szociológiai (11)

más szövegek (5)

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

„módszerek” hozzárendelése (egyszerűsítve!) :

- 1: szövegimmanens (csak a szöveg)
- 2: hermeneutika (szerzői intenció)
- 3: recepcióesztétika (az olvasó „alkotja” a művet)
- 4: formalizmus/strukturalizmus (a szöveg nyelvi struktúrája)
- 5: intertextualitás (más szövegekre vonatkozás, utalás)
- 6: pozitívizmus (szerző biográfiája)
- 7: pszichoanalitikus interpretáció (tudatalatti tartalmak)
- 8: marxista interpretáció (társadalmi struktúra)
- 9: hatástörténet (az olvasók elvárásai)
- 10: olvasáspszichológia (a közönség mentalitáskülönbségei és változásai)
- 11: irodalomszociológia (az irodalom konvenciórendszere)

Irodalomtudományi irányzatok, módszerek

Módszerek, megközelítések sokfélesége:

- rendszertanilag: ugyanannak a tárgynak más-más aspektusát emelik ki
- történetileg: módszerek „váltakozása”, módszertani „monopólium”, módszertani viták, módszertani sokféleség
→ ezért: szükséges a tájékozódás,
  - a módszertani tudatosság
  - a módszertani reflexió
  - a különféle elemzési szempontok kombinációja
a vizsgálat célja és a hipotézisek alapján